

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА – БЕОГРАД
ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовao Комисију:

Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од 24. јануара 2018. године.

2. Састав Комисије:

Ментор: Проф. др Радојка Вукчевић, редовни професор, Филолошки факултет
Универзитета у Београду

Ужа научна област: наука о књижевности, америчка књижевност

Датум избора у звање: 28.09.2005.

Проф. др Весна Лопичић, редовни професор, Филозофски факултет Универзитета у Нишу

Ужа научна област: наука о књижевности, англоамеричка књижевност и култура

Датум избора у звање: 02.03.2009.

Проф. др Ива Драшкић Вићановић, редовни професор, Филолошки факултет

Универзитета у Београду

Ужа научна област: естетика, филозофија уметности

Датум избора у звање: 16. 05. 2013.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Владимир, Милош, Вујошевић
Датум и место рођења	30. 08. 1986, Подгорица, Црна Гора
Наслов магистарске тезе	Кандидат је докторске студије уписао без

	одбрањене магистарске тезе, на основу високог просека с редовних студија
--	--

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

ГОТСКИ МОТИВИ У ПРОЗИ ФЛЕНЕРИ О'КОНОР

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Владимира Вујошевића обухвата 524 компјутерски штампане странице, а подељена је на следећа поглавља: **1. Увод** (стр. 1-36); **2. Мотивација готске фикције** (37–82); **3. Мотиви чудовишности и пријетећег странца у приповијетки „Расељени“** (83–152); **4. Текст и тајна као готски мотиви у три О'Конорине приповијетке** (153–265); **5. Мотив „повратка прошлости“ у прози Фленери О'Конор** (266-328); **6. Мотив деформитета и „ззорног“ тијела у прози Фленери О'Конор** (329-435); **7. Закључак** (436-455); **Appendix** (456-500); **Библиографија** (501-523); **Биографија** (524). Списак литературе садржи 205 библиографских јединица.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У **Уводу** кандидат нуди пресјек критичких тенденција у тумачењима О'Конорине прозе, те указује на кратку историју употребе ријечи „готика“ критичким тумачењима поетике ове истакнуте америчке ауторке. Истражујући начине на које О'Конорова употребљава ријеч „готика/готско“ у својој кореспонденцији и есејима, те анализирајући употребу те ријечи у критичким евалуацијама прозе различитих јужњачких писаца, О'Конориних савременика (попут В. Фокнера и Ј. Велти), кандидат Владимир Вујошевић указује да се овај појам често јавља као израз једне проблематичне естетске слике америчког Југа и историјског наслеђа и то из експлицитно „нејужњачке“ перспективе. „Готика“ постаје пежоративни израз који описује стереотипе о „јужњачком животу“ (опсједнутост прошлoшћу и религијом, трауматично историјско наслеђе ропства и

расизма, псеудофеудална атмосфера плантажерског патријархалног друштва и његових кодова части, индустријска „заосталост“ итд). Кандидат даље образлаже, позивајући се на раније истраживаче (попут Ричарда Кинга, Марци Бернс, Брицит Чери, и других), да израз „готско“, употребљен у тумачењима јужњачке прозе, указује на један од темељних идеолошких конфликта у Америци у том периоду: онај између наводно секуларног, демократског, индустријализованог Сјевера и „руралног“ Југа који је перципиран и као средиште америчког протестантског фундаментализма и обиљежен трауматичном историјом ропства. Готика се у овим тумачењима често открива као неуспјели покушај излагања на крај са компликованом и компромитованом колективном историјом и проблематичном прошлошћу посматраном из перспективе историјске „невиности“.

У наредном поглављу рада, **Мотивација готске фикције**, аутор нуди кратку културну историју „готске фикције“ (жанра који настаје у осамнаестом вијеку у Британији), те истовремено даје и преглед употребе ријечи „готика“ од периода ренесансе наовамо. Готика је суштински везана за „еманципаторску“ перцепцију средњег вијека и феудалне (углавном, католичке) прошлости у периоду европске модерности. У питању је развијање тезе (коју, између осталих, износи Федлер) о готици као о „протестантском“ и „првом авангардном жанру“. Иста перспектива која је у Уводу сугерисана на примјеру културног конфликта између америчког Сјевера и Југа, у овом поглављу детаљније је образлагана кроз анализу осамнаестовјековне и деветнаестовјековне британске перцепције европског „католичког“ континента. Анализа Владимира Вујошевића показује да је управо тај однос кључан за разумијевање темељних готских мотива. Британија која је себе доживљавала, како сугерише Роберт Мајлс, као „напредну нацију“ са „реформисаном“ религијом и „просвећеним обликом владавине“ свој алтеритет имала је у „феудалној“, „католичкој“ Европи. У оквиру овог еманципаторског дискурса конфронтације британског, протестантског и контитнеталног, католичког свијета често су употребљавани мотиви који ће се учестало јављати у дјелима готске фикције, попут антикатолицизма, мрачног средњовјековља, страха од повратка прошлости, неразумљиве и конфликтне историје, истицања религиозног ритуала, обредности *vis-à-vis* моралне вјере и природне религије, трошних и оронулих здања европске аристократије, мрачњаштва и немотивисаног насиља, ирационалности и инфилтрације пријетећих странаца, религиозне маније и сујевјерја. Развијајући идеју Патрика О'Малија о готици као о „фобичном

жанру“, кандидат указује на сву сложеност готске фикције која се јавља као облик „анксиозности еманципације“, односно страха да политичке (национална изузетност, „просвећена нација“), вјерске („реформисана“, рационална религија) и епистемолошке форме модерности (идеали научног напретка, „суштинске спознатљивости свијета“, епистемолошког оптимизма) могу бити угрожене и компромитоване инвазијом пријетећих странаца, присуством нероформисане религиозности и повјерењем у предмодерне епистемолошке форме (међу које Исаија Берлин убраја догме, визије и црквену традицију). Кандидат Владимир Вујошевић закључује да се готика често показује и као поетика еманципаторског „зазора“ од далеке, феудалне прошлости и страха од њеног „повратка“ у простор просвећене модерности, те указује, сумирајући истраживање претходних тумача, да и је сам амерички Југ (са плантажерском аристократијом, Грађанским ратом и јаким религиозним утицајима) у популарним перцепцијама често био конструисан као „лажно средњовјековље“ америчке националне историје.

У трећем поглављу дисертације, **Мотив чудовишности и пријетећег странца у приповијетки „Расељени“**, кандидат примјењује претходно постављене теоријске основе на анализу О'Конориних дјела и показује како је идеја „анксиозности еманципације“ (образлагана у претходном поглављу) дословно примјењена у овом О'Конорином дјелу. Ова приповијетка о Гизаковима, породици пољских избјеглица која долази на једну америчку фарму, илуструје како се наратив „америчке изузетности“ претвара у готску причу о „демонским странцима“ који угрожавају приватност и аутономију домаћег простора. Готски мотиви се у приповијетки „Расељени“ јављају у политичком контексту конфронтације америчког и европског свијета, протестантизма и католицизма, протестантских (есхатолошких) и просвјетитељских идеја о „ослобођењу од историје“ (Федлер) и идеолошке перцепције Европе као мјеста конфликтне и неразумљиве хронологије ратова и сукоба, показује дубља анализа кандидата Владимира Вујошевића. Готски мотиви попут „чудовишности жртве“, инфилтрације и инвазије, пријетећег свештенства, демонског странца, паразитског постојања и преузимања власти над домом и имањем, мрачног ритуала, „живог мртваца“, параноје, визија и указања (који су тумачени у посебним потпоглављима) јављају се у оквиру „наратива еманципације“. Гизакови су конструисани као „чудовишта“ и „демонски странци“ који представљају пријетњу по амерички начин живота, тек кроз „еманципаторску“ перспективу америчких становника

фарме. Готска перспектива оснажена је О'Конорином пародичном употребом мотива антикатолицизма (као „нереформисане религије“) и истовременим конструисањем Гизака-оца као симболичног „Јеврејина луталице“ чиме је указано и на антисемитске стереотипе који су присутни у неким од кључних раних готских романа. Кандидат примијећује да „Расељени“ (приповијетка која кулминира бруталним убиством Гизака) садржи два противстављена наратива – готски наратив алијенације и чудовишности који је везан за перспективу ликова и библијски наратив Христовог страдања (који примијећује и Е. ди Ренцо). Коначна смјена парадигми означена преласком, на крају приповијетке, са готске перспективе на библијску, представља доминантан поступак у прози Фленери О'Конор, закључује кандидат Владимир Вујошевића и додаје да је готски наратив на крају суспендован у корист библијске перспективе као својеврсне „истине текста“.

Четврто поглавље рада насловљено је као **Текст и тајна у три О'Конорине приповијетке**, а кандидат Владимир Вујошевић у њему испитује употребу мотива текстуалности (текст, кôд, манускрипт, фрагментираност, писмо и рукопис) и тајновитости (енигматичност, нетранспарентност, необјашњивост и конфузија) у приповијеткама „Добри људи са села“, „Бескрајна грозница“ и „Зашто се буне безбожници?“. Кандидат у првом дијелу поглавља нуди кратак историјат мотива манускрипта у готској фикцији, а затим показује како се мотив пронађеног, тајновитог текста и манускрипта пародично јавља у ове три О'Конорине приповијетке. Потом се у овом поглављу окреће и истраживању фрагментираних „породичних текстова“ и породичних тајни у овим О'Конориним дјелима, те испитује и мотиве нетранспарентности породичног дома, скривеног живота, приватности, онеспособљености и тајни усједјелиштва. Посебна потпоглавља посвећена су истраживању улоге мотива манастира (као тајанствене локације), као и мотива крипте и криптичности, закључаног рукописа и знаковитог личног имена. Анализа показује како су у економији готског текста мотиви текстуалности и тајновитости често здружени, те како се у тој здружености јављају са очигледном епистемичком мотивацијом. Тумачећи „епистемичку анксиозност“ као једну од кључних особености *текстуалности* готике, он открива да ови мотиви указују на застрашујућу могућност недискурзивности, кризу тумачења, проблематизовање сензорне евиденције, интегритета и форензичке солидности тијела и материјалности (на трагу Тима Бјелавског и Ерика Савоја), те поузданости научне методологије. Кандидат Владимир

Вујошевић у даљој анализи прави јасну разлику између многих готских текстова који често указују да је застрашујућа алтернатива просвјетитељском епистемолошком пројекту експлозија ирационалности, нетранспарентности, хаоса, сујевјерја и лудила и пародичне употребе ових мотива код О'Конорове, због чега она у завршницама својих приповиједака напушта готски регистар. Упоредјујући је са Фокнером, Владимир Вујошевић закључује да она умјесто готске недискурзивности и трајне компромитованости спознаје, афирмише неке форме предмодерне епистемологије (догматска учења цркве, искуства епифаније и виђења). Мотиви „двоструког свијета“, откровења и виђења (такође тумачени у овом поглављу) не јављају се код О'Конорове као застрашујући готски омени неспознатљивости свијета и колапса рационалне аргументације, већ као знамења која ликовима омогућавају даље спознајно кретање.

Кандидат Владимир Вујошевић насловио је пето поглавља рада **Мотив „повратка прошлости“ у прози Фленери О'Конор**. Мотив „повратак прошлости“ један од најстабилнијих готских мотива, што потврђује и О'Конорина проза. Анализа употребе овог мотива у овом поглављу организована је у двије цјелине. У првој цјелини, анализи О'Конорине приповијетке „Закаснили сусрет са непријатељем“ кандидат показује како се у готском тексту непрекидно смјењују мотиви заборављања и присилног, трауматичног подсећања (ослањајући се на идеје изнесене у Фројдовом дјелу *Das Unheimliche*) подсећајући како је готика књижевни садржај у коме је разумијевање прошлости готово увијек проблематично и фрустрирајуће. Позивајући се на увиде Ирвина Стрејта, кандидат указује како се лична историја „генерала“ Саша, али и историја региона у „Закасном сусрету са непријатељем“ прво готски „компромитује“ кроз наизглед немотивисане асоцијације са „мрачном“ средњовјековном и сакралном (библијском) историјом, а онда, у завршници, „разрјешава“ у теолошкој перспективи учења о вјечном спасењу и проклетству да би закључио да су успостављањем сакралног разумијевања историје неутралисани готски кодови опскурности, конфузије и неразумљивости. Централни аспект другог дијела поглавља представља компаративна анализа готских и хагиографских мотива у О'Конорином романима *Мудра крв* и *Силовити присвајају небо*. У овом дијелу рада кандидат истражује важну улогу мотива средњовјековља у готској фикцији и у О'Конориној прози, те долази до закључка да ова два романа О'Конорове садрже дословне хагиографске сижее који су, у свијести њених секуларних протагониста, онеобичени у

„готске приче“ о анахроним и абнормалним праксама, тјелесним модификацијама, лудилу, фанатизму, насиљу и неразумљивом квалитету историје. Ово је последица тога што су су феудална историја и историја религије увијек код О'Конорове „замаскиране“ готским кодовима неразумијевања и нетранспарентности, што Вујошевићу даје за право да при анализи ова два О'Конорина романа, користи израз „криптохагиографије“ (сложеницу која истовремено упућује на важне готске мотиве „крипте“ и „криптичности“, али и на парадигматичан средњовјековни наратив светачког житија).

Шесто поглавље ове дисертације, **Мотив деформитета и „ззорног“ тијела у прози Фленери О'Конор**, састоји се од шест потпоглавља, те представља анализу мотива готске тјелесности у прози Фленери О'Конор, која се ослања на Кристевин појам „ззорног тијела“. У првом дијелу поглавља (6.1.), кандидат Владимир Вујошевић успоставља однос између мотива „воајерског погледа“ и „ззорне тјелесности“ на примјеру романа *Мудра крв*, те истиче пресудну улогу мотива оптике и окулатуре, очију и погледа у конструисању „чудовишности“ тијела код О'Конорове. Наредно потпоглавље (6.2.) посвећено је тумачењу односа између мотива деформитета („деформисано стопало“) и дискурса просвећености у приповијетки „Хроми ће ући први“. Употребљавајући појам Шери Труфин „школска готика“, Вујошевић показује како се готски мотиви неуспјешне санитације, уклањања, повратка, аутономног екстремитета, псеудонауке, вјерског фанатизма, ирационалности, проклетства, заразе, тјелесне ненормираности, наказности, „ззорности“ љубави, девијације и ненормалности јављају, код О'Конорове, у контексту дискурса просвећености и то као облик анксиозности у погледу могућности успостављања власти над домаћим простором, као и успјешности доместификације, образовања и санитације. У овом истраживању кандидат се позива и на идеје Фукоа, Адорна и Хоркхајмера, Корине Вагнер и других. У наредном потпоглављу (6.3.) указује се како се анализом готских мотива „ззорне тјелесности“ (крв, физичке болести, бизарна тијела и тјелесне аномалије) може експлицирати конфликт, увијек присутан у О'Конориној прози, између „сакралног“, предмодерног разумијевања тијела и тјелесног деформитета и модерне мотивације употребе готског мотива „монструозне“ и „ззорне“ тјелесности. Овај раскорак између „модерног“ и „предмодерног“, готског и сакралног представља кључну особеност О'Конорине поетике, закључује Вујошевић. Наредна два потпоглавља посвећена су подробној анализи мотива санитације и отпада код О'Конорове (6.4.) и

мотива хермафродитизма и „ззорне тјелесности“ у приповијетки „Храм Светог Духа“ (6.5.). Кандидат потом, у посљедњем потпоглављу (6.6.) позивајући се на Марка Боска, закључује да је проминентност „ззорне“ тјелесности код О'Конорове суштински везана за теолошке и естетске идеје барокног католицизма, те сугерише да се готска фикција може тумачити и као облик теолошке „дефамилијаризације“ одређених естетских мотива, кодова и конвенција католичког, тридентског барока.

У **Закључку**, који садржи и *Post scriptum*, кандидат нуди рекапитулацију кључних резултата истраживања.

Дисертација, такође, садржи и *Appendix* у оквиру којег је представљена и систематизација готских мотива присутних у О'Конориним романима и приповијеткама.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Вујошевић, В. „О једном осмијеху у старој српској књижевности“, *Октоих: Часопис за српски језик и књижевност Матице српске – Друштва чланова у Црној Гори*, V/6 (2015), 107 – 117 [УДК 821. 163.41.09-271.2- 36]
2. Vujošević, V. „Narativi svetosti u *Sili i slavi* Grahama Greenea“, *Anali Filološkog fakulteta*, XXVIII/II (2016), 93-106 [УДК 821.111.09-31 Грин Г.]

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Тумачење готских мотива у О'Конорином дјелу резултирало је закључцима који се тичу кључних особености поетике ове значајне америчке књижевнице. Насупрот аутора који су готику тумачили као „контрапросвјетитељски жанр“, кандидат инсистира на просвјетитељској мотивацији готских мотива у кључним дјелима жанра, развијајући даље тезе које су претходно износили аутори попут Лезлија Фидлера, Фреда Ботинга и других. Готика је, примијећено је, књижевни садржај у коме се вјерске форме средњовјековног хришћанства „онеобичавају“ у феномене пријетеће оностраности и тајанствености. Иако

испољава значајну фасцинацију средњим вијеком кроз употребу сценографских и атмосферских мотива, готика симултано уприсутњује и просвјетитељску неповјерљивост према религиозним формама и културним, епистемолошким, естетским, политичким и етичким аспектима средњовјековља и феудалне прошлости. Суочени са појавом, „искрснућем“ старинских и неразумљивих форми „средњовјековне“, католичке религиозности у простору модерног живота, готски актери испољавају алармираност и анксиозност. Готска перспектива подразумева дистанциран и често секуларан приступ религиозној прошлости из које се „екстраполирају“ мотиви који се често јављају у готским текстовима. Теолошки садржај сакралних мотива у готској прози је компромитован и учињен нетранспарентним, те они функционишу као нејасна и застрашујућа знамења конфузне и „мрачне“ прошлости. Кандидат показује како се овакво схватање природе готског у књижевности дословно уклапа у начин на који се готски мотиви пародично јављају у О'Конориној прози. Готски мотиви код О'Конорове често се појављују као „онеобичени“ мотиви библијске и средњовјековне религиозности (Силом, шатор састанка, Дух Свети, васкрсење, анахоретски аскетизам, пенитентне праксе, мучеништво, еухаристијска побожност, сакрални значај мотива крви и ватре, вјерски обред, душе из чистилица, манастирски живот, каролиншке и византијске сакралне представе, спасење и проклетство, небески и демонски свијет) које њени модерни актери не успијевају да „контекстуализују“, те који се, у својој „дефамилијаризацији“, јављају као пријетећи „вишак“ и необјашњива „аномалија“ у радикално (често до карикатуре) секуларизованом свијету модерности који О'Конорова ствара у својој прози. О'Конорино дјело завршава се „фамилијаризацијом“ ових мотива, подсјећањем на њихову теолошку и библијску „прошлост“, те сама њена проза (кроз ову теолошку *анамнезу* готских мотива) представља изневјеравање основне „политике“ готског жанра. Суштински квалитет њеног дјела, поред сталне напетости између предмодерног и модерног разумијевања свијета, означен је и коначном смјеном готске (модерне) перспективе оним што О'Конорова описује као „сакраментални доживљај живота“. Ако су готски мотиви тумачени као облици *дефамилијаризације* различитих форми средњовјековне и раномодерне религиозности, онда се код О'Конорове, у завршницама њених приповиједака и романа, дешава нешто потпуно супротно. У питању је теолошка *фамилијаризација* готских мотива кроз експлицирање њихове библијске и хагиографске прошлости.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Предмет проучавања докторске дисертације ГОТСКИ МОТИВИ У ПРОЗИ ФЛЕНЕРИ О'КОНОР Владимира Вујошевића јесте испитивање улоге готских мотива у освјетљавању њене поетике. Кандидат Владимир Вујошевић остварио је постављени циљ веома промишљеним и теоријски чврсто утемељеним, али и свјежим ишчитавањем романескног опуса Фленери О'Конор испитујући различите критичке позиција, што му је омогућило да дође до читавог низа вриједних увида и закључака који се односе на функције готских мотива у приповједним поступцима ове истакнуте америчке ауторке. Увиде и закључке изложио је прегледним и јасним научним стилем, који доприноси високој оцјени ове докторске дисертације.

У дисертацији ГОТСКИ МОТИВИ У ПРОЗИ ФЛЕНЕРИ О'КОНОР Владимир Вујошевић показао је не само изванредно познавање културноисторијског контекста у коме је стварала Фленери О'Конор, већ и њене поетике и критичких увида у њено дјело: књижевних, филозофских и религијских. Вујошевић је у овој дисертацији потврдио раније показану способност за анализу књижевноумјетничког текста, његово сагледавање у теоријском и историјском контексту из кога потиче, као и способност да доноси самосталне критичке судове због чега ова теза представља изузетан допринос српској англистици и науци о књижевности. Осим саме тезе, посебан допринос представља и *Appendix* у коме су систематизовани готски мотиви који се јављају у О'Конориним романима и приповијеткама.

IX ПРЕДЛОГ

На основу свега изложеног, Комисија сматра да је Владимир Вујошевић обрадом теме под насловом ГОТСКИ МОТИВИ У ПРОЗИ ФЛЕНЕРИ О'КОНОР написао изузетно вриједно научно дјело, од несумњивог значаја за српску англистику и науку о књижевности. Због тога предлажемо Наставно-научном већу Филолошког факултета у

Београду да ову докторску дисертацију прихвати, а кандидату одобри приступ усменој одбрани рада.

Потписи чланова Комисије:

Проф. др Радојка Вукчевић, редовни професор

Проф. др Весна Лопичић, редовни професор

Проф. др Ива Драшкић Вићановић, редовни професор